

1. Syntax: základní pojmy

20/3/06

1. Glosář základních pojmů

Věta

- VÝPOVĚĎ, „textová věta“ = zákl. jednotka verbální komunikace
- PROPOZICE, „sémantická věta“ = sém. jádro výpovědi
- KLAUZE, syntaktická věta = a) jednoduchá věta, b) věta jako součást souvětí

Struktura propozice

- UDÁLOST = aktivita nebo stav popisovaný výpovědí
- PREDIKÁT, přísudek = syntaktické jádro klauze
- PARTICIPANT = podstatný účastník události
- ARGUMENT = obligatorní doplnění (zvl.) predikátu
- INTENCE, sém. valence = počet a druh participantů události
- VALENCE = počet a druh argumentů predikátu

Valence

- INTRANZITIVNÍ = monovalentní konstrukce, tj. s jediným argumentem: subjektem
- TRANZITIVNÍ = multivalentní konstrukce, tj. s více než jedním argumentem
- MONOTRANZITIVNÍ = bivalentní konstrukce, tj. s dvěma argumenty: subjektem a přímým objektem
- DITRANZITIVNÍ = trivalentní konstrukce, tj. se třemi argumenty: subjektem, přímým objektem a nepřímým objektem

Větné členy (syntaktické vztahy)

- SUBJEKT, podmět = a) jediný argument predikátu v intransitivních klauzích; b) nejagentivnější argument predikátu v tranzitivních klauzích

- OBJEKT, předmět = a) nesubjektový argument predikátu v tranzitivních klauzích; b) argument adpozic apod.
- ADVERBIÁLE, příslovečné určení = neargumentové doplnění predikátu nebo celé klauze
- ATRIBUT, přívlastek = neargumentové doplnění argumentu

Syntaktické složky

- SUBSTANTIVÁLNÍ FRÁZE [NP] = složka sestávající ze substantiválie nebo jím řízená, např. *me, čhaj, šukar čhaj, igen šukar čhaj*
- ADJEKTIVÁLNÍ FRÁZE [AP] = složka sestávající z adjektiválie nebo jím řízená, např. *šukar, baro šukar, igen šukar*
- PREPOZICIONÁLNÍ FRÁZE [PP] = složka řízená prepozicí, např. *andre jekh vešeste, andro veš*

Druhy syntaktické závislosti

- KONGRUENCE, shoda = morfologické značení kategorií řídicího členu konstrukce na závislém členu
 - a) subjektová NP > verbální predikát, např. *e čhaj rov-el* (osoba, číslo), *e čhaj hiň-i šukar* (osoba, číslo, rod)
 - b) řídicí substantivum > adjektivální atribut, tj. v rámci NP, např. *le duj-e bar-e čhajenca* (pád, číslo, rod)
 - c) objektová NP > definitní prepozice, např. *andr-o kher* [**andre o kher*] (číslo, rod; jen v nominativu)
- REKCE, řízenost = morfologické značení nekongruenční závislosti na závislém členu konstrukce, přiřazení kategoriální hodnoty řídicím členem konstrukce závislému členu konstrukce
 - a) predikát > argument: subjekt, objekty
 - b) prepozice > objekt

2. Cvičení

46. Dži ko šóvardešto sáhi k'amende péró. 47. Taj éšéne náborja so snéh'ando Čehiko, éšéne náborja, andar o Čehiko ále k'amende upre Slovensko, t'akkor amen odá ári haslind'am. 48. Taj akkor čaládostú sa upr'amen liňam, taj géjam upr'odá nábori ando Čehiko. 49. Taj amenge so ssa o cílo? 50. Ameng'o cílo KHER ssáhi. 51. Odá ssáh'amaro cílo, KHER. 52. Taj amen géjam ando világo, pedíg láčho sáh'ameng'odoj, na géjam ando világo te něvelinen, na géjam ando világo te han te pijen, hanem odle cíloha géjam, hod' amen kher kamas, káj t'ovel amen khére. 53. And'amaro rodný Slovensko, taj and'amaro gav. 54. Hála šaj phenav adadí ole Déllóreske, hod' má adadí... adadí o Roma k'amende o péró našade. 55. Taj má k'amende péró náne. 56. Taj adadí má, te me džav upre ucci, upre šori – na upre romane šori, henem andi gavike ucci – dikhes: adaj Rom, adaj Gádžo, adaj Rom, ánde ssam ulade.